

SVAROMÅL

Datum
2021-06-14

Dnr
2021/3087

Stockholms tingsrätt
stockholms.tingsratt.avdelning4@dom.se

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Ardel4@dom.se
INKOM: 2021-06-14
MÅLNR: T 5920-21
AKTBIL: 24

Mål nr T 5920-21; Arne Gavelin ./ staten genom Justitiekanslern angående skadestånd

Staten lämnar följande svaromål.

Inställning m.m.

- 1 Staten medger skadeståndsskyldighet enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen med anledning av att Arne Gavelins rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen har åsidosatts i samband med tingsrättens slutliga beslut om anordnande av förvaltarskap. I övriga delar bestrids Arne Gavelins talan.
- 2 I anledning av konventionsöverträdelsen bör ersättning för ideell skada utgå. Ett belopp om 40 000 kr utgör enligt staten skälig gottgörelse för det inträffade. Vidare godtas att ersättning utgår om 12 994 kr för förmögenhetsskada.
- 3 Sättet att beräkna ränta, dvs. enligt 6 § räntelagen från den 10 maj 2021 (dagen för delgivning av stämningsansökan), godtas.
- 4 Staten begär ersättning för rättegångskostnader med ett belopp som kommer att preciseras senare.

Grunder för statens inställning

- 5 Tingsrättens handläggning och beslut har inte innefattat ett sådant fel eller en sådan försummelse som medför skadeståndsskyldighet för staten enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen.
- 6 Ångermanlands tingsrätts beslut har inneburit ett intrång i Arne Gavelins rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen. Intrånget har haft stöd i lag och ett legitimt syfte. Intrånget har, såvitt avser det interimistiska beslutet om förvaltarskap, även varit proportionerligt. Det slutliga beslutet att anordna förvaltarskap har dock fattats på ett sådant medicinskt underlag som medför att intrånget i denna del inte kan anses proportionerligt. Genom beslutet har Arne Gavelins rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen åsidosatts.

- 7 Det slutliga beslutet har utgjort en mycket ingripande åtgärd i Arne Gavelins rätt till respekt för privatlivet, och ett erkännande i denna del utgör inte tillräcklig gottgörelse. Viss ersättning för ideell skada ska därför utgå. Den ersättning för ren förmögenhetsskada som Arne Gavelin har begärt får anses ha uppkommit till följd av konventionsöverträdelsen och staten godtar i detta fall att begärt belopp utgår i sin helhet.

Bakgrund

- 8 Staten ifrågasätter inte de faktiska omständigheter angående ärendet om förvaltarskap som Arne Gavelin har redogjort för under rubriken Bakgrund.

UTVECKLING AV GRUNDERNA FÖR BESTRIDANDE

Rättsliga utgångspunkter

Allmänt om statens skadeståndsansvar

- 9 Enligt 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen ska staten ersätta bl.a. ren förmögenhetsskada som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i sådan verksamhet som staten svarar för.
- 10 Staten bär inte något strikt skadeståndsansvar för ofullkomligheter i den statliga verksamheten. Liksom övriga regler i skadeståndslagen innebär 3 kap. 2 § ett ansvar för styrkt vållande. Bedömningen av om en myndighet har varit oaktsam ska vara objektiv. Vid den bedömningen är det av stor vikt vad för slags regel, norm eller princip som har åsidosatts, vad dess normskydd omfattar och vilka risker felet eller försummelsen innebär. Det är inte tillräckligt att en domstol eller annan myndighet har gjort en bedömning av en rätts- eller bevisfråga som kan ifrågasättas eller kan kritiseras för sitt ställningstagande i en fråga där det har funnits utrymme för olika bedömningar. I regel är det endast rena förbiseenden av en bestämmelse eller uppenbart oriktiga bedömningar som kan anses utgöra fel eller försummelse i den mening som avses i 3 kap. 2 § skadeståndslagen. En helhetsbedömning ska göras. (Jfr bl.a. rättsfallen NJA 1994 s. 194 och 654, NJA 2003 s. 285, NJA 2007 s. 862 samt NJA 2013 s. 842 och 1210.)
- 11 Skadestånd ska också enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen ges ut när Europakonventionen har överträtts, om det är nödvändigt för att gottgöra överträdelsen. Med det sist nämnda menas skyldigheten enligt artikel 13 i konventionen att på det nationella planet tillhandahålla rättsmedel för att komma till rätta med konventionsöverträdelser. Skadeståndet kan avse bl.a. ren förmögenhetsskada, kränkingsersättning och annan ideell skada.

Rätten till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen

- 12 Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en bl.a. rätt till respekt för sitt privatliv. Primärt innebär artikeln alltså en förpliktelse för staten att avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten. Rättigheten är emellertid inte absolut. Ett ingrepp av staten i den av artikel 8.1 skyddade rättigheten kan vara tillåtet om ingreppet omfattas av undantagsbestämmelsen i artikel 8.2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.
- 13 Kravet på laglighet innebär i första hand att inskränkningen måste ha stöd i inhemsk lag. Därutöver krävs att lagen uppfyller rimliga anspråk på rättssäkerhet och att den ger skydd mot godtycke (the rule of law). Lagen måste vara tillgänglig (*accessible*) för allmänheten och utformad med tillräcklig precision, så att inskränkningarna i den grundläggande konventionsrättigheten kan förutses i rimlig utsträckning. En nationell lag, som ger de rättstillämpande organen ett tolkningsutrymme och en rätt till skönsmässig prövning, är emellertid inte i och för sig oförenlig med kravet på förutsebarhet, under förutsättning att gränserna för den skönsmässiga bedömningen är tillräckligt klara för att ge individen skydd mot godtyckliga ingrepp.
- 14 När det gäller kravet på att ingreppet ska vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle har Europadomstolen framhållit att det ska finnas ett ”angeläget samhälleligt behov” (*pressing social need*). Varje konventionsstat har en viss diskretionär prövningsrätt (*margin of appreciation*) att avgöra om en inskränkning är nödvändig, men inskränkningar måste vara proportionerliga och Europadomstolen förbehåller sig rätten att övervaka om så är fallet.
- 15 Europadomstolen har i avgörandet *Ivinović och Kroatien* (Appl. no. 13006/13, dom den 18 september 2014) betonat att ett sådant allvarligt ingrepp i en enskilds personliga integritet som det innebär att beröva någon dess rättshandlingsförmåga endast kan vara berättigat under exceptionella omständigheter och efter prövning i ett förfarande som tillfredsställt höga krav på rättssäkerhet. För att bedöma om dessa krav efterlevts måste man se till ärendet i sin helhet, om de skäl som lämnats för att rättfärdiga vidtagna åtgärder varit relevanta och tillräckliga samt om beslutsprocessen upprätthållit respekten för klagandens rättigheter under artikel 8 (*Ivinović mot Kroatien*, p. 36).
- 16 I Europadomstolens praxis har proportionalitetsprövningen ofta i huvudsak tagit sikte på frågan om det funnits tillräckliga rättsskyddsgarantier. I jämförbara fall har domstolen betonat att beslutsprocessen vid inskränkande åtgärder måste vara rättvis och sådan att den säkerställer erforderlig respekt för de intressen som skyddas av artikel 8 (jfr t.ex. *Görgülü*

mot Tyskland, Appl. no. 74969/01, dom den 26 februari 2004). Bland annat har domstolen fäst vikt vid om myndigheterna säkerställt att en persons intressen skyddats på lämpligt sätt under förfarandet, till exempel om personen haft ett opartiskt ombud som kunnat lägga fram dennes sak (jfr. bl.a. *A.K. och L. mot Kroatien*, Appl no 37956/11, dom den 8 januari 2013, *Sykora mot Tjeckien*, p. 108 och *Ivinovic mot Kroatien*). Vidare har vikten av att en person ges möjlighet att närvara vid en förhandling rörande hans eller hennes rättskapacitet framhållits (jfr bl.a. *X och Y mot Kroatien*, no. 5193/09, dom den 3 november 2011, p. 84-85).

- 17 De processuella aspekterna av artikel 8 i Europakonventionen har ett nära samband med de rättigheter och intressen som skyddas i artikel 6.1 i konventionen. Frågan om en rättegång är rättvis enligt artikel 6.1 i Europakonventionen ska som utgångspunkt bedömas på grundval av rättegången sin helhet. Denna utgångspunkt medför vidare att det är svårt att göra en separat bedömning av om handläggningen av enskilda processuella frågor uppfyllt kraven enligt artikel 6.1 (se Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5 uppl., s. 172 f.).
- 18 Artikel 6.1 i konventionen ålägger domstolar en allmän skyldighet att motivera sina ställningstaganden. Omfattningen av denna skyldighet kan variera beroende på vilken typ av beslut det är fråga om. Beslutsskälens fyller den funktionen att den enskilde förstår vad han ska angripa i ett överklagande och att överrätten vet vad som ska överprövas. Att slutligt avgöra frågan om begränsning av rättshandlingsförmåga enbart på skriftligt underlag, utan att se eller höra klaganden, har vidare i ett fall ansetts strida mot principen om ett kontradiktoriskt förfarande enligt artikel 6.1. Klaganden hade i det fallet inte heller beretts möjlighet att bestrida beslutet, eftersom hans överklagande avvisades på grund av den bristande rättshandlingsförmågan (*Shtukurov mot Ryssland*, Appl. No 44009/05, dom den 27 mars 2008).

Skadeståndsbestämning vid överträdelser av Europakonventionen

- 19 Ersättningen för ideell skada med stöd av 3 kap. 4 § skadeståndslagen ska enligt 5 kap. 8 § samma lag bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till överträdelsens art och omständigheterna i övrigt. Med överträdelsens art åsyftas att beloppet bestäms i förhållande till vilken rättighet som har överträtts och hur pass ingripande överträdelsen har varit. Ju mer ingripande eller allvarlig en överträdelse är till sin karaktär, desto högre bör skadeståndet bli. Skadliga handlingar som kan medföra hög grad av lidande, förnedring, ringaktande, utsatthet eller liknande bör anses allvarligare än handlingar som snarast innebär att det allmänna inte lever upp till de förväntningar som enskilda kan ha. Ersättning bör alltså utges i proportion till den överträdelse som har konstaterats.
- 20 En konstaterad överträdelse av Europakonventionen medför dock inte en automatisk rätt till skadestånd för ideell skada. Det kan vara tillräckligt att överträdelsen avhjälpes eller gottgörs på något annat sätt. I fråga om

begränsade skador – eller om en ekonomisk skada i praktiken redan har kompenseras och ytterligare gottgörelse inte är nödvändig – kan den enskilde i vissa fall anses gottgjord även utan att ersättning döms ut, t.ex. genom att överträdelsen erkänns. (Jfr prop. 2017/18:7 s. 33.)

- 21 Vad gäller de belopp som döms ut av Europadomstolen kan dessa inte direkt läggas till grund för hur svenska domstolar ska bestämma skadestånd vid konventionsöverträdelser. Ersättningen för sådan ideell skada bör i stället ligga i nivå med de belopp som i svensk rätt döms ut i kränkingsersättning på grund av brott (se prop. 2017/18:7 s. 36 ff.). Lagstiftaren har uttalat att det skulle uppfattas som svårförståeligt och ologiskt om t.ex. ideella skador vid konventionsöverträdelser som består i formella eller hanteringsmässiga brister i myndigheternas handläggning ersätts med högre belopp än vad som kommer i fråga vid flera av de allvarliga integritetskränkningar som kränkingsersättningen syftar till att kompensera (se prop. 2017/18:7 s. 39). Nivåerna ska emellertid generellt sett vara förenliga med Europadomstolens praxis (jfr NJA 2007 s. 584).

Bestämmelser om förvaltare m.m.

- 22 Förvaltarens syfte är att hjälpa och skydda människor som på grund av sjukdom eller liknande saknar förmåga att själv ha hand om sina ekonomiska och personliga angelägenheter. I förarbetena har också beskrivits som angeläget att psykiskt svaga personer skyddas från påtryckningar av personer i deras närmaste omgivning som vill få till stånd olika ekonomiska dispositioner. (Se prop. 1987/88:124 s. 132)
- 23 Bestämmelser om förvaltare finns i 11 kap. föräldrabalken (FB). Enligt 11 kap. 4 och 7 §§ FB får rätten besluta att anordna förvaltare, om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Förvaltare får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.
- 24 Rekviritet ur stånd avser ett mer kvalificerat hjälpbehov än det krav som ställs upp för anordnande av godmanskap, dvs. att den enskilde behöver hjälp (jfr prop. 1974:142 s. 121). Hjälpbehovet ska alltså vara tämligen omfattande för att den enskilde ska bedömas vara ur stånd. (Se NJA II 1924 s. 225 f., prop. 1974:142 s. 69 och 116, samt Torbjörn Odlöw, *Ställföreträdare för vuxna. Kamrer eller handledare?*, 2005, s. 189 ff).
- 25 Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om anordnande av förvaltare, får rätten enligt 11 kap. 18 § FB besluta att anordna förvaltare för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den enskildes person eller egendom. Innan ett sådant beslut meddelas ska den ansökningen avser ha fått tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan större tidsförlust och utan skada för honom eller

henne. Beslutet får när som helst ändras av rätten.

- 26 Av förarbetena framgår att förutsättningen för att intermistiskt beslut om att förvaltare ska anordnas är att det krävs omedelbar vård av den enskildes angelägenheter eller att dröjsmål annars skulle medföra uppenbar skada för den enskilde (prop. 1987/88:124 s. 152).
- 27 I ärende om anordnade av förvaltarskap ska rätten enligt 20 kap. 2 a § FB förordna ett biträde att bevaka den enskildes rätt i ärendet. Av andra stycket framgår att ett rättegångsbiträde inte ska förordnas, om det är uppenbart att ett biträde inte behövs.
- 28 Ett beslut av tingsrätten om att anordna förvaltarskap för tiden till dess ärendet slutligt avgörs får överklagas särskilt (20 kap. 11 FB). Rätten att överklaga ett beslut har, förutom den som beslutet särskilt rör, var och en som har rätt att göra ansökan i saken (20 kap. 3 § FB).
- 29 Ett förvaltarskap ska upphöra om förvaltare inte längre behövs (11 kap. 19 § FB).

Handläggningen av ärenden om förvaltarskap m.m.

- 30 Anordnande av förvaltarskap innebär att den enskilde förlorar sin rätts-handlingsförmåga inom det område som omfattas av förvaltarens uppdrag. Det är således en mycket ingripande åtgärd för den som beslutet berör. I förarbetena betonas det därför att det är av vikt att försiktighet iakttas vid anordnande av förvaltarskap och att den enskilde inte fråntas sin rättshandlingsförmåga i vidare utsträckning än som är befogat i det enskilda fallet. (Se bl.a. NJA 2018 s. 350, prop. 1974:142 s. 116 och prop. 1987/88:124 s. 144.)
- 31 För handläggning av ärenden om förvaltarskap gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen). Av 12 § framgår att domstolen ska se till att ärendet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Den utredningsskyldighet som en domstol har enligt ärendelagen varierar beroende på vilken typ av ärende det är fråga om. Domstolen har dock det slutliga ansvaret för att ärendet blir tillräckligt utrett (se NJA 2018 s. 350).
- 32 Av ärendelagen följer också att det av ett beslut genom vilket domstolen avgör ärendet ska de skäl som bestämt utgången framgå, om beslutet går någon part emot. Detsamma gäller andra beslut, om det behövs (28 §).
- 33 I 11 kap. 16, 17 och 17 a §§ FB finns det särskilda regler om inhämtande av utredning i ärenden om anordnande av förvaltarskap. Enligt 16 § ska rätten, om det inte är obehövligt, inhämta yttranden från närstående, överförmyndaren, vårdinrättning kommunala nämnden som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar regionens ledning av omsorgsverksamheten. Enligt 17 § ska rätten hämta in läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Rätten får enligt 17 a § uppdra åt överförmyndaren att hämta in

yttranden enligt 16 § och utredning enligt 17 §. Denna möjlighet innebär dock ingen inskränkning i domstolens skyldighet att genom materiell processledning verka för att parterna får in den utredning som behövs (jfr NJA 2015 s. 851).

- 34 I fråga om den medicinska utredning som ska finnas i ärenden om anordnande av förvaltarskap saknas krav på specialistkompetens hos den undersökande läkaren. Det är även möjligt att ersätta ett läkarintyg med ett yttrande från en vårdinrättning eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Utredningen behöver inte ha tagits fram i det aktuella ärendet, ett färskt uttalande från en läkare som har gjorts för ett annat ändamål godtas. (Se prop. 1987/88:124 s. 152 och 177 f.)
- 35 Högsta domstolen har i NJA 2018 s. 350 gjort vissa uttalanden gällande den utredning som krävs i ärenden om förvaltarskap. Domstolen har angett att utredningen om den enskildes hälsotillstånd och om dennes oförmåga att vårda sig eller sin egendom är ett viktigt underlag vid prövning av om det finns förutsättningar att anordna förvaltarskap. Normalt finns det anledning för domstolen att vid sin bedömning fästa betydande avseende vid innehållet i ett läkarintyg. Detta gäller inte minst intyg som har upprättats i syfte att användas i ett ärende rörande frågan om förvaltarskap ska anordnas eller inte. Intyget är dock till sin natur ett sakkunnigutlåtande. Domstolen måste därför göra en egen bedömning av utlåtandets tillförlitlighet. Inte minst åligger det domstolen att pröva om de omständigheter som redovisas i intyget ger stöd för slutsatsen att det föreligger ett sådant tillstånd och en sådan oförmåga som enligt 11 kap. 4 och 7 §§ FB krävs för att anordna förvaltarskap.
- 36 Högsta domstolen uttalade vidare att den medicinska bedömningen av om det föreligger ett orsakssamband mellan hälsotillståndet och det förhållandet att den enskilde är ur stånd att vårda sig eller sin egendom har betydelse vid domstolens prövning. Frågan om vilket samband som ska krävas är en juridisk bedömning som ytterst ligger på domstolen. Om den utredning som har inhämtats i målet är bristfällig eller annars ger ett otillräckligt underlag har domstolen normalt skäl att inhämta ytterligare utredning. Det kan dock förekomma fall där det, trots att utredningen är bristfällig, står klart att det inte finns förutsättningar för att anordna förvaltarskap; i sådana fall behöver utredningen inte kompletteras utan ansökan kan avslås på befintligt underlag.
- 37 Enligt Högsta domstolen uppfyller den svenska lagstiftningen de högst ställda krav på rättssäkerhet som krävs i ärenden och mål av aktuellt slag.

Tingsrättens beslut om förvaltarskap och rätten till privatliv enligt artikel 8 Europakonventionen

- 38 Tingsrättens beslut om förvaltarskap – först interimistiskt och därefter slutligt – har utgjort ett intrång i Arne Gavelins rätt till respekt för sitt privatliv. Frågan är således om tingsrättens beslut meddelats med stöd

av lag, haft ett legitimt syfte och om de varit nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.

- 39 Som framgått ovan är de krav som lagstiftningen ställer upp för prövningen av förvaltare väl förenliga med det skydd för privatlivet som gäller enligt artikel 8 i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (jfr NJA 2018 s. 350). Intrånget i Arne Gavelins rättigheter enligt artikel 8 har således haft stöd i lag i den mening som avses i konventionen.
- 40 Anordnande av förvaltare är en del av en skyddslagstiftning för enskilda. Skyldigheten att skydda och värna utsatta personer följer rimligen av krav som kan ställas på ett välfärdssamhälle. Det är alltså tydligt att intrånget haft ett legitimt syfte.
- 41 Frågan är om intrånget har uppfyllt kravet på att vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Europadomstolen har konstaterat att vilken diskretionär prövningsrätt den nationella domstol har varierar med frågan som prövas och är beroende av kvalitén på beslutsprocessen. De nödvändiga rättssäkerhetsgarantierna kräver i fall som rör begränsningar av rättshandlingsförmåga att risken för godtycke är reducerad till ett minimum. Om prövningen brister allvarligt i något avseende är den nationella domstolens slutsatser mer öppna för kritik (*Ivinović mot Kroatien*, p. 37 och 40).

Det interimistiska beslutet

- 42 Även med beaktande av de höga krav som ställs på prövningen vid frågan om anordnande av förvaltare, så måste interimistiska beslut tillåtas vara mer summariska och beslut kan med nödvändighet behöva fattas utan att en fullständig utredning har kunnat göras. I sammanhanget är det av betydelse att det är fråga om tillfälliga beslut där fylligare underlag väntas, att beslutet kan upphävas när som helst och att beslutet är överklagbart.
- 43 När tingsrätten fattade beslut om att interimistiskt anordna förvaltare för Arne Gavelin hade Överförmyndarnämnden försökt få fram ett läkarintyg, utan att lyckas. I utredningen fanns en skrivelse från en läkare om att ett läkarutlåtande inte kunde göras i nuläget och att patienten var under utredning för minnessvårigheter och eventuellt väntade på fördjupad utredning på geriatrisk klinik. Det huvudsakliga underlaget bestod av uppgifter som framkommit av den orosanmälan som gjordes av tre personer i Arne Gavelins närhet och som också hade kompletterats med ytterligare telefonkontakter (se bilaga 1 till stämningsansökan och bilaga A till detta svaromål).
- 44 Av uppgifterna framkom bl.a. att Arne Gavelin bodde ensam i ett isolerat hus utan värme, vatten och fungerande avlopp. [REDACTED]
[REDACTED] Han beskrevs ha svårt att sköta sin ekonomi och uppgavs försörja två andra vuxna personer som också förfogade

över hans bankkort. Det fick enligt anmälarna till följd att han ibland inte hade egna medel till mat eller dylikt. [REDACTED]

- 45 När Överförmyndarnämndens ansökan med begäran om ett interimistiskt beslut inkom till tingsrätten den 28 november 2018 befann sig Arne Gavelin enligt kompletterande uppgifter från en av anmälarna dessutom på sjukhus dit han fått åka med ambulans sedan han drabbats av kolmonoxidförgiftning [REDACTED]
- 46 Något hinder i sig för tingsrätten att beakta de uppgifter av allvarlig karaktär som framkom i orosanmälan kan inte anses ha funnits. Av uppgifterna var tydligt att de personer som gjort anmälan hade känt Arne Gavelin sedan en längre tid tillbaka och att de hade haft regelbunden kontakt med honom både genom besök och via telefon. Att anmälarna skulle ha någon egen vinning av att Arnes Gavelin fick hjälp med sina angelägenheter kan inte utläsas. I sammanhanget kan vidare nämnas att anmälarnas berättelse också fick stöd i den övriga utredningen genom kommunens vetskap om att värmen i Arne Gavelins hus tidigare hade stängts av och att hälsovårdschefen hade kännedom om hans väldigt spartanska hemförhållanden (se bilaga 2 till stämningsansökan och bilaga B till detta svaromål). Vidare hade ansvarig sjuksköterska där Arne Gavelin vårdades vid tidpunkten för beslutet i samtal med Överförmyndarnämnden bekräftat hans hälsostatus, hans avfärdande inställning till hjälp – vilket möjliggjorde en vårdplanering – och att det fanns en oro från sjukvårdens sida över att låta Arne Gavelin åka hem under rådande förhållanden (se bilaga 3 till stämningsansökan).
- 47 Den pågående utredningen vid Överförmyndarnämnden kom alltså att få en omedelbarhetsprägel i anledning av Arne Gavelins sjukhusvistelse och den förestående utskrivningen. Tingsrätten hade att kritiskt bedöma vilket värde som skulle tillmätas de lämnade uppgifterna tillsammans och i förhållande till vad som framkommit i övrigt. I den prövningen har också ingått att ta ställning till vilken betydelse avsaknaden av läkarintyg får och om det under de brådskande omständigheterna var möjligt att inhämta yttrande från Arne Gavelin eller från ett rättsligt biträde utan större tidsförlust och utan skada för honom själv. En avvägning krävdes alltså mellan å ena sidan behovet av en skyndsam hantering och å andra sidan kravet på tillräcklig utredning för en adekvat bedömning.
- 48 Trots att utredningen i tingsrätten inte var fullständig, kunde befintliga uppgifter i ärendet anses ge stöd åt att Arne Gavelin var ur stånd att vårda sig och sin egendom och att han i vart fall vid det tillfället inte kunde

få hjälp på något mindre ingripande sätt än genom ett förvaltarskap. Tingsrätten fann alltså inte utrymme att inta en avvaktande inställning. Utifrån den utredning som fanns tillgänglig kan den avvägning mellan det intrång som ett interimistiskt förvaltarskap innebär och Arne Gavelins brådskande skyddsbehov inte anses oproportionerlig.

- 49 Den allmänna skyldighet som domstolar har att motivera sina ställningstaganden kan variera beroende på vilken typ av beslut det är fråga om. Även beslut under rättegång måste i regel innehålla en klagande motivering. För överklagbara beslut fyller beslutsskålen dessutom den funktionen att den enskilde förstår vad han ska angripa i ett överklagande och att överrätten vet vad som ska överprövas. Tingsrätten har i detta ärende – på ett vid denna typ av beslut sedvanligt sätt – angett de skäl som beslutet grundats på. Det fanns möjlighet att överklaga beslutet och utrymme för hovrätten att överpröva detta. Det sätt på vilket tingsrätten har motiverat sitt beslut innebär inte att det förekommit ett åsidosättande av de krav på beslutsmotivering som följer av konventionen.
- 50 Avslutningsvis kan konstateras att de krav som enligt Europakonventionen ställs på beslutsförfarandet avser prövningen i sin helhet. Det interimistiska beslutet fattades förvisso utan läkarintyg, utan att Arne Gavelin hade fått yttra sig själv eller genom biträde och med en förhållandevis kortfattad beslutsmotivering. Det var dock fråga om en interimistisk, tillfällig åtgärd där tingsrätten fann stöd för att Arne Gavelins angelägenheter krävde omedelbar vård och att ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för hans person och egendom. Fullgoda rättssäkerhetsgarantier i form av bl.a. rättsligt biträde samt möjlighet att höras både skriftligt och muntligt tillgodosågs Arne Gavelin under den fortsatta handläggningen.

Det slutliga beslutet

- 51 Efter det interimistiska beslutet rörande förvaltarskap fortsatte handläggningen i tingsrätten. Utredningen kompletterades med läkarintyg och Arne Gavelin förelades genom sitt rättegångsbiträde att yttra sig i ärendet. Vidare kallades parterna till ett sammanträde där Arne Gavelin var personligen närvarande och fick lägga fram sin sak samt domaren fick möjlighet att bilda sig en egen uppfattning om Arne Gavelins hälsotillstånd. Tingsrättens handläggning har alltså uppfyllt de höga krav på rättskyddsgarantier som framhållits av Europadomstolen i ärenden av aktuellt slag.
- 52 Som framkommit är utredningen om den enskildes hälsotillstånd och om dennes oförmåga att vårda sig och sin egendom ett viktigt underlag vid prövningen av om det finns förutsättningar att anordna förvaltarskap. Den medicinska utredningen ska i tillräcklig utsträckning visa att den enskilde, till följd av angivet hälsotillstånd, är ur stånd att vårda sig och sin egendom. Intyg är dock till sin natur ett sakkunnigutlåtande och domstolen måste därför göra en egen bedömning av utlåtandets tillförlitlighet. Det är domstolen som vid beslut ska ta ställning till alla relevanta

fakta rörande den enskilde och hans personliga omständigheter. Även om den medicinska bedömningen av om det föreligger ett orsakssamband mellan den enskildes hälsotillstånd och dennes förmåga att vårda sig och sin egendom har betydelse vid domstolens prövning, är alltså frågan om samband en juridisk bedömning som ytterst åvilar domstolen (*Ivinović mot Kroatien*, p. 40 och NJA 2018 s. 350).

- 53 Av intyg framkom att läkaren bedömde att Arne Gavelin hade ett försvagat hälsotillstånd genom att han med stor sannolikhet led av kognitiv svikt (bilaga 8 till stämmningsansökan). Läkarens bedömning baserades på en genomförd minnesutredning där hon observerat att Arne Gavelin upprätt förvirrat och att han uppvisat svårigheter att placera visarna vid ett klocktest. Vidare påvisades åldersförändringar i hjärnan och att Arne Gavelin hade kobalamin- och B12-vitaminbrist. Läkaren intygade vidare att Arne Gavelin var ur stånd att vårda sig och sin egendom på grund försvagat hälsotillstånd.
- 54 Av ett tillstånd av kognitiv svikt får visserligen anses följa att den kognitiva förmågan är påverkad. Av utredningen i ärendet, som också innefattade ett muntligt sammanträde, framkom dessutom uppgifter som talade för att Arne Gavelin var ur stånd att vårda sig och sin egendom. Det får dock anses klart att av läkarens slutsats i läkarintyg, att Arne Gavelin med *stor sannolikhet* led av kognitiv svikt, följer att läkaren inte ansett sig ha tillräckligt stöd för att med säkerhet fastslå hans hälsotillstånd. I samma riktning talar också det förhållandet att hon fann behov av att remittera Arne Gavelin till geriatrisk klinik för vidare utredning. Vidare saknas i intyget helt beskrivning av de omständigheter som talar för att Arne Gavelin var ur stånd att vårda sig och sin egendom.
- 55 Mot bakgrund av de höga krav som ställs på beslut som innefattar att en person fräntas sin rättshandlingsförmåga, kan det medicinska underlaget, även med beaktande av vad som framkom i övrigt, inte anses tillräckligt för slutsatsen att intrånget stod i rimlig proportion till det intresse som åtgärden avsåg att skydda. Att tingsrätten fattade ett slutligt beslut om förvaltare på befintligt underlag har därför innefattat ett åsidosättande av Arne Gavelins rättigheter enligt artikel 8.
- 56 Tingsrättens beslutsmotivering innebär emellertid inte i sig ett sådant åsidosättande. I beslutet redogjorde tingsrätten för hur Arne Gavelin saknade förmåga att själv ha hand om sina ekonomiska och personliga angelägenheter. Tingsrätten fann att beskrivna svårigheter tillsammans med läkarintyget och den övriga utredningen visade att Arne Gavelin var ur stånd att vårda sig och sin egendom. Vidare bedömdes godmanskap inte vara tillräckligt. Även om tingsrättens motivering hade kunnat vara tydligare i förhållande till de invändningar som Arne Gavelin framställt så har de för utgången avgörande kriterierna redogjorts för. Vidare framgår vilken bedömning som tingsrätten gjort med hänsyn till dessa. Skälen får därför anses ha varit relevanta och tillräckliga. Det sätt på vilket tingsrätten har motiverat beslutet innebär inte att det förekommit ett åsidosättande av hans rättigheter enligt konventionen.

Nivån på skadeståndet

- 57 Den begärda förmögenhetsskadan får anses ha uppkommit till följd av den konstaterade konventionsöverträdelsen och staten godtar i detta fall att begärt belopp avseende förvaltararvode utgår i sin helhet.
- 58 Som framhållits i Europadomstolens praxis är förlusten av en persons rättshandlingsförmåga ett allvarligt ingrepp i en enskilds personliga integritet. Överträdelsens art talar därmed för att skadestånd för ideell skada är nödvändigt för att gottgöra överträdelsen i detta fall. Även med beaktande av att förmögenhetsskadan avhjälps och att en överträdelse nu erkänns beträffande det slutliga beslutet bör alltså ett visst skadestånd utgå för ideell skada.
- 59 I målet *Ivinović och Kroatien* bestämde Europadomstolen skadeståndet för ideell skada till 7 500 euro. Staten konstaterar emellertid att omständigheterna i detta fall inte är av samma slag som i det målet. Vidare hade inskränkningen av hennes rättshandlingsförmåga varit gällande i flera år. Som tidigare framgått är inte heller de belopp som Europadomstolen dömer ut entydigt normgivande för ersättningsbeloppen nationellt.
- 60 Ersättning ska utges i proportion till den överträdelse som har konstaterats. Om den utredning som har inhämtats i målet är bristfällig eller annars ger ett otillräckligt underlag har domstolen normalt skäl att inhämta ytterligare utredning. Mot bakgrund av det intyg som senare inkom från geriatrika kliniken kan antas att en sådan komplettering sannolikt förkortat tiden som Arne Gavelin var underkastad förvaltarskap med ett antal månader. Med beaktande av överträdelsens art och att skadestånd även utgår för ren förmögenhetsskada får skälig ersättning för ideell skada i det här fallet anses uppgå till 40 000 kr. Beloppet får anses utgöra tillräcklig gottgörelse även om tingsrätten skulle finna att handläggningen av förvaltarskapsärendet inneburit ett åsidosättande av artikel 8 också har skett i något annat hänseende.

Tingsrättens handläggning och beslut innebär inte fel och försummelse i skadeståndslagens mening

- 61 Arne Gavelin har också gjort gällande staten är skadeståndsskyldig för förmögenhetsskada med anledning av att tingsrättens handläggning och beslut innefattat fel och försummelse enligt skadeståndslagen.
- 62 Tingsrättens har genom det intermistiska beslutet varken förbisett någon bestämmelse eller gjort någon uppenbart oriktig bedömning. Under sådana förhållanden har det i samband med det interimistiska beslutet inte förekommit några felaktigheter i skadeståndslagens mening.
- 63 Staten har dock funnit att det medicinska underlaget vid det slutliga beslutet att anordna förvaltare varit sådant att detta beslut inneburit en alltför ingripande åtgärd i förhållande till vad som var känt om Arne Gave-

lins förmåga att vårda sig och sin egendom. Beslutet har därmed åsidosatt Arne Gavelins rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen. I frågor som den aktuella är dock utgångspunkten för den skadeståndsrättsliga analysen med stöd av 3 kap. 2 § skadeståndslagen att det rör sig om en myndighets eller domstols skönsmässiga bedömning av frågor som ger utrymme för olika bedömningar. För att en myndighets eller domstols analys av rättsfrågor eller värdering av bevisning ska vara skadeståndsgrundande krävs som tidigare redogjorts för att bedömningen varit uppenbart oriktig, eller att myndigheten förbisett en relevant bestämmelse (se t.ex. NJA 2003 s. 285 och NJA 2007 s. 862). Det nu sagda avser såväl beslutet i sak som formella handläggningsfrågor med anknytning till myndighetsutövningen (se NJA 2013 s. 1210).

- 64 Även om det slutliga beslutet kan ifrågasättas i sak är det alltså också andra frågor som ska bedömas vid en prövning mot 3 kap. 2 § skadeståndslagen än den om proportionalitet. Handläggningen och beslutet har haft stöd i lag och med det bedömningsutrymme som finns kan de avvägningar som tingsrätten därvid gjort inte betraktas som oaktsamma på ett sätt som aktualiserar statens skadeståndsansvar enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Varken hovrätten eller Högsta domstolen fann heller skäl att bevilja prövningstillstånd när beslutet överklagades. Eftersom staten medger att Arne Gavelins yrkande om ersättning för förmögenhetsskada kan utgå med stöd av Europakonventionen och 3 kap. 4 § skadeståndslagen finner staten i nuläget inte skäl att vidare utveckla sin inställning i denna del.

Bevisning

Staten åberopar för närvarande inte någon bevisning.

På Justitiekanslerns vägnar

Bifogas:

Bilaga A – Journalanteckning av Överförmyndarnämnden, telefonsamtal med anmälare, från Ångermanlands tingsrätts ärende nr Ä 2651-18

Bilaga B – Journalanteckning av Överförmyndarnämnden, telefonsamtal med hälsocentralchef, från Ångermanlands tingsrätts ärende nr Ä 2651-18

Fullmakt i original